

Het tijdschrift Forum

Het tijdschrift Forum

Liever 'vent' dan 'vorm'

Hoe kon een tijdschrift dat maar vier jaar heeft bestaan zó beroemd worden als *Forum* (1932-1935)? Die beroemdheid heeft alles te maken met de twee bekendste redacteuren: Menno ter Braak en Edgar du Perron, en hun opvattingen over wat literatuur moest zijn. Niet de vorm, maar de vent moest voorop staan. Ter Braak en Du Perron pleitten voor literatuur waar een persoonlijkheid uit sprak. Daarvoor bleek democratie een voorwaarde.

Oorspronkelijke, onafhankelijke geest

Terwijl de meeste auteurs aan het begin van de eeuw ten koste van alles wilden vermijden dat het in hun werk ging over hun eigen persoonlijkheid, vonden Ter Braak en Du Perron dat juist essentieel. Zij stelden zich op het standpunt dat er zich in literatuur een 'vent' moest openbaren. Wat ze precies bedoelden met die 'vent' is niet zo eenduidig, maar zeker is dat het ze niet ging om teksten waarin heldendaden of persoonlijke gevoelens beschreven werden. Het 'personalisme' van *Forum* moet anders begrepen worden. De schrijver moet zich in zijn roman vooral een oorspronkelijke, onafhankelijke geest tonen. Anders dan de schrijvers die het literaire werk als een autonome wereld in woorden zagen, een wereld waarin de dichter zich had teruggetrokken, waren Ter Braak en Du Perron van mening dat de schrijver aansprakelijk kon en moest worden gehouden voor wat hij of zij in het werk beweerde.

Max Havelaar

Met 'onafhankelijk' bedoelden ze dan dat de 'vent' zich niet liet meevoeren door collectieve bewegingen (een essay van Ter Braak uit 1934 heet *Politicus zonder partij*), en dat het draaide om het individuele bewustzijn. Dat is voor hen het centrum van het universum. In de literatuur wilden ze dat bewustzijn terug zien, inclusief alle strijd en worsteling. En dat in plaats van overdreven aandacht voor de vorm en van stilistische hoogstandjes: 'Hoe lang nog, in één woord, moet de kunst (knapheid) boven het leven(standpunt) worden verheven?' vraagt Ter Braak zich in een van zijn polemische stukken over literatuur af. Inspiratie vond hij in het werk van de filosoof Friedrich Nietzsche, die had laten zien dat iedere waarheid een persoonlijke waarheid was, en in dat van de negentiende-eeuwse schrijver [Multatuli](#), die zich in [Max Havelaar](#) had uitgesproken tegen de mishandeling van de Javaanse landarbeiders en daarbij zijn eigen persoonlijkheid in het geding bracht.

Voor de poëzie moest het ontgelden, zo blijkt bijvoorbeeld uit het *Ter inleiding* op het eerste nummer van *Forum*. Poëzie is verworden tot een wezenloze eredienst voor de poëtische vorm. Die voor *Forum* onverteerbare 'vergoding van den vorm' is in de poëzie uiteindelijk ten koste gegaan van wat de redacteuren vooral interesseert in literatuur: de 'vent' die er achter de kunstenaar schuilging. 'Men heeft voor den dichter den geheelen mensch soms verwaarloosd'.

Louis Couperus en Carry van Bruggen

Het literaire verleden wordt overigens niet zomaar afgewezen. Ter Braak schrijft lovend over bijvoorbeeld [Louis Couperus](#), omdat die zijn hele leven had gericht op het schrijverschap in plaats van zich te wijden aan 'gematigde deugden'. Hij noemt Couperus een 'intense dilettant' en een held omdat hij 'een gehele mens en een bezeten leven inzet voor de schoonheid der afzonderlijke dingen'. In een al even enthousiast essay over Carry van Bruggen blijkt trouwens dat de zo noodzakelijke 'vent' in de literatuur ook best een vrouw kon zijn, al was de waardering voor vrouwelijke schrijvers in het tijdschrift zeer zuinig en vaak ronduit negatief. Het zijn vooral de essays en kritieken die *Forum* zo beroemd hebben gemaakt. Waarderende essays zorgden ervoor dat auteurs als [Ferdinand Bordewijk](#), [Willem Elsschot](#) en Nescio voorgoed tot de canon gingen behoren.

Democratie als voorwaarde

Op het moment dat de dreiging van de nationaal-socialisten in Duitsland in 1933 acuut wordt, dringt de politiek *Forum* binnen. In de mei-aflevering van de tweede jaargang (1933) publiceert Ter Braak een fel stuk tegen Hitler. Du Perron vraagt zich tegelijkertijd in essays als 'Flirt met de revolutie' en *De smalle mens* (1934) af hoe de bedreigingen van het communisme van Stalin of het fascisme zich verhouden tot persoonlijke waarden. Ook Ter Braak bekritiseert in zijn essays naast het christendom en het marxisme vooral het fascisme, dat slechts het eigen tekort overschreeuwt in lege leuzen van rassensuperioriteit. Wat voor Ter Braak overblijft, is de democratie. Hij bejubelt haar niet, maar verdedigt haar wel als een bestaansminimum en als enige waarborg voor de vrijheid, als instrument ook waarmee wraakgevoelens kunnen worden ingedamd. Ook voor de persoonlijkheid, het kernbegrip in het *Forum*-jargon, of het nu gaat over literatuur of over politiek, was democratie een voorwaarde. Ter Braak en Du Perron verzetten zich, ook ná de *Forum*-periode, tot aan hun dood in de meidagen van 1940 tegen politieke terreur.

Vlogboek: Vorm of Vent (1914-1940)

Video met leestips over het tijdschrift *Forum*, kritiek uit de kolonies, Caribische literatuur, het modernisme en de bewustzijnsstroom, aansluitend op de methode Kern Nederlands.

Verder lezen

- T. Anbeek, 'Menno ter Braak en E. du Perron overlijden - Forum na de oorlog', in: M.A. Schenkeveld-van der Dussen (red.), *Nederlandse literatuur, een geschiedenis* (Groningen 1993) 700-704.
- Jacqueline Bel, *Bloed en rozen. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1900-1945* (Amsterdam 2018), p. 651-674, '[Forum, debatten, de canon en het essay](#)'.
- A.H. den Boef, 'Bij gebrek aan religie. Het onzekere Forum-essay', *Essayisten*, speciaal nummer van *Bzzlettin* 31 (2002) 3-21.
- L. Missinne, *Kunst en leven, een wankel evenwicht. Ethiek en esthetiek: prozaopvattingen in Vlaamse en Nederlandse tijdschriften en weekbladen tijdens het interbellum (1927-1940)*. Leuven/Amersfoort, 1994.
- [Menno ter Braak op de DBNL](#).
- Menno ter Braak, *Politicus zonder partij*, in: Menno ter Braak, *Verzameld werk. Deel 3* (Amsterdam 1950) 5-190.
- *Forum* (1932-1935).
- J.J. Oversteegen, *Vorm of vent* (Amsterdam 1969).
- Op deze [website over Menno ter Braak](#) vind je boeken, artikelen, brieven, foto's en documenten.
- [E. du Perron op de DBNL](#).

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/20e-eeuw/het-tijdschrift-forum>